

Ρύζι στη Βουλγαρία – Τάσεις και Προκλήσεις

Автор(и): проф. д-р Тоня Георгиева, от Аграрния университет в Пловдив

Дата: 07.05.2019 Брой: 5/2019

Το ρύζι είναι μία από τις κύριες και πιο πολύτιμες σιτηρές καλλιέργειες. Καλλιεργείται από την αρχαιότητα και σήμερα είναι ευρέως διαδεδομένο σε τεράστια κλίμακα σε τροπικές και υποτροπικές χώρες, όπου έχει πρωταρχική σημασία για τη διασφάλιση της τροφής. Για περισσότερο από το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού αποτελεί την κύρια πηγή διατροφικών θερμίδων, παρέχοντας 35–80% της συνολικής πρόσληψης θερμίδων. Ο αυξανόμενος παγκόσμιος πληθυσμός απαιτεί η παραγωγή ρυζιού να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 50% πάνω από το τρέχον επίπεδο της. Τα τελευταία 7 χρόνια παρατηρείται μια τάση αύξησης της κατανάλωσης ρυζιού παγκοσμίως, ενώ ταυτόχρονα η παγκόσμια παραγωγή ρυζιού έχει παραμείνει στα περίπου 500 εκατομμύρια τόνους. Ως αποτέλεσμα, καταγράφηκε μια τάση μείωσης των παγκόσμιων αποθεμάτων ρυζιού. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, το ρύζι παρέχει το 20% της παγκόσμιας προμήθειας τροφίμων, ενώ το σιτάρι – 19%, και ο αραβόσιτος – 5%.

Τάσεις στην παραγωγή ρυζιού παγκοσμίως και στη Βουλγαρία

Σήμερα, περίπου ο μισός πληθυσμός της Γης εξαρτάται από το ρύζι για την επιβίωσή του. Η καλλιέργεια καλλιεργείται σε 113 χώρες και παρέχει το 19,62% της παγκόσμιας παραγωγής σιτηρών. Είναι η δεύτερη σιτηρή καλλιέργεια σε όρους παραγωγής μετά τον αραβόσιτο, και μαζί με το σιτάρι αποτελεί βασικό τρόφιμο στον κόσμο (Faostat) – σύμφωνα με στοιχεία της FAO, παράγονται 745.710 τόνοι αδαμάντινο ρύζι, 713.183 τόνοι σιτάρι και 1.016.740 τόνοι αραβόσιτος.

Το ρύζι καλλιεργείται παντού στον κόσμο, με εξαίρεση την Ανταρκτική. Η υψηλότερη διαθεσιμότητα ρυζιού κατά κεφαλήν είναι στη Γουιάνα (πάνω από 800 κιλά), την Καμπότζη (πάνω από 600 κιλά), την Ταϊλάνδη, τη Μιανμάρ, το Λάος και το Βιετνάμ (500–600 κιλά).

Περισσότερα από 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι καταναλώνουν πάνω από 100 κιλά ρύζι ετησίως. Αυτή η καλλιέργεια καλλιεργείται σε 155,5 εκατομμύρια εκτάρια, με την έκταση να έχει αυξηθεί κατά 0,39% ετησίως τα τελευταία 30 χρόνια. Ταυτόχρονα, ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής έχει μειωθεί σημαντικά. Η μέση ετήσια αύξηση της παραγωγής ήταν 3,68% το 1980–1985, 2,28% το 1986–1990, 0,91% το 1991–1995 και μόλις 0,74% το 1996–2000 (FOASTAT). Αρκετοί βασικοί παράγοντες συμβάλλουν σε αυτή την κατάσταση:

- Εξάντληση του δυναμικού των υψηλής απόδοσης ποικιλιών.
- Τα χαρακτηριστικά ποιότητας που προτιμώνται σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου ποικίλλουν. Για παράδειγμα, στην Ευρώπη παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση της προτίμησης για γονότυπους μακριού σπόρου („indica“).
- Ανησυχίες σχετικά με την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον, κ.λπ.

Στη Βουλγαρία σήμερα, λόγω μιας σειράς αντικειμενικών (κλίμα, περιορισμένα κατάλληλα εδάφη) και υποκειμενικών λόγων (συνεχείς αναδιοργανώσεις, αναδιάρθρωση, αλλαγές στην ιδιοκτησία, κ.λπ.), παρατηρήθηκαν τα τελευταία δύο δεκαετίες προσωρινές πτώσεις και επακόλουθες ανακατατάξεις στην καλλιεργούμενη έκταση. Η ανάλυση της συγκομιδόμενης έκτασης, της μέσης απόδοσης και της συνολικής παραγωγής στη χώρα δείχνει ότι υπάρχουν διακυμάνσεις, αλλά οι μέσες αποδόσεις αυξάνονται σταθερά. Για παράδειγμα, το 2015 η συγκομιδόμενη έκταση ανήλθε σε 124.000 στρέμματα και η παραγωγή μέχρι εκείνη την περίοδο αυξήθηκε σχεδόν 2,9 φορές – από 20 χιλιάδες τόνους σε 67 χιλιάδες τόνους. Στο τέλος του 2017, ωστόσο, παρατηρήθηκε και πάλι μια μικρή πτώση σε περίπου 111.000 στρέμματα. Οι μέσες αποδόσεις είναι σχετικά σταθερές – από 448,0 κιλά/στρέμμα το 2005 σε 545,4 κιλά/στρέμμα το 2015, φτάνοντας τα 571 κιλά/

στρέμμα το 2017. Η δυναμική εξαρτάται κυρίως από το βιολογικό δυναμικό των ποικιλιών και από τις αγρομετεωρολογικές συνθήκες του έτους.

Οι συνολικά καθιερωμένοι αρδευόμενοι ορυζώνες στη Βουλγαρία ξεπερνούν τα 200 χιλιάδες στρέμματα, πράγμα που υποδηλώνει ότι υπάρχει ακόμη αχρησιμοποίητη πλήρης δυναμικότητα για επέκταση και αποκατάσταση της παραγωγής ρυζιού στη Βουλγαρία.

Ιστορία και παραδόσεις στην παραγωγή ρυζιού στη Βουλγαρία

Η καλλιέργεια ρυζιού στη Βουλγαρία έχει μακρόχρονες παραδόσεις. Υποτίθεται ότι η καλλιέργεια εισήχθη στη Βαλκανική Χερσόνησο τον 4ο αιώνα π.Χ. κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ινδία. Εμπορευόταν ως εμπόρευμα και ήταν γνωστή στους Έλληνες, αλλά η ευρεία καλλιέργειά της ξεκίνησε σημαντικά αργότερα. Μερικοί ερευνητές θεωρούν το τέλος του 14ου αιώνα ως την αρχή της παραγωγής ρυζιού στη Βουλγαρία, αναφερόμενοι στον Τούρκο ιστορικό Saadeddin, σύγχρονο του Σουλτάνου Μουράτ Α' (που κυβέρνησε την περίοδο 1362–1389). Σχετικά με την επιρροή και τον κύριο ρόλο των Τούρκων στην παραγωγή ρυζιού, ο Stranski δηλώνει: „Ως ασιατικό έθνος, οι Τούρκοι ήρθαν με τα έθιμα και τις συνήθειές τους, που επηρέασαν και τη γεωργία των εδαφών που κατέκτησαν. Εισήγαγαν μια σειρά από νέες καλλιέργειες. Με αυτόν τον τρόπο, εμφανίστηκε και το ρύζι στη Βουλγαρία. Από τα πρώτα χρόνια μετά την εισβολή τους και μετά την εγκατάστασή τους στα εδάφη μας, οι Τούρκοι άρχισαν εντατικά να χτίζουν κανάλια και να ιδρύουν ορυζώνες στη Νότια Βουλγαρία, ειδικά στις περιοχές του Πλόβντιβ και του Παζαρτζίκ, και αυτό ακόμη και πριν από την κατάκτηση ολόκληρης της χώρας“.

Μετά την Απελευθέρωση, η παραγωγή ρυζιού στη Βουλγαρία συνέχισε να αναπτύσσεται, αν και με μια σειρά δυσκολιών. Το ρύζι σπέρνονταν στις πιο κατάλληλες και φυσικά ισοπεδωμένες περιοχές κατά μήκος των κοιλάδων των ποταμών Μαρίτσα, Τοπόλνιτσα, Στρυάμα, Τσάγια και άλλων. Ως ιστορική απόδειξη της σημασίας της παραγωγής ρυζιού για τη Νότια Βουλγαρία παραμένουν τα ονόματα χωριών και τοποθεσιών όπως το χωριό Οριζαρέ στην περιοχή του Πλόβντιβ, οι τοποθεσίες Τσάλτικα στην περιοχή του Ασενόβγκραντ, Ντίβι τίροβε και Τίρόβετε στην περιοχή του Παζαρτζίκ και άλλες.

Μετά την Απελευθέρωση (1885–1888), παρά τους προσωρινούς περιορισμούς στην έκταση λόγω της εξάπλωσης της ελονοσίας, το ρύζι έφτασε περίπου τα 33.000 στρέμματα. Η μέγιστη έκταση στη Βουλγαρία καταγράφηκε το 1953 – 179 χιλιάδες στρέμματα, όταν το ρύζι καλλιεργήθηκε επίσης με επιτυχία στη Βόρεια

Βουλγαρία. Σε αυτή την περίπτωση κάπποιοι πολιτικοί δήλωσαν: „Το ζήτημα της προώθησης της καλλιέργειας ρυζιού στη Βόρεια Βουλγαρία έχει επιλυθεί με επιτυχία, και οριστικά“.

Είναι γνωστό ότι η χώρα μας βρίσκεται στο βόρειο όριο της ευνοϊκής ζώνης για καλλιέργεια ρυζιού. Για το λόγο αυτό, πολύ σύντομα (1960) εγκαταλείφθηκαν οι λιγότερο κατάλληλες περιοχές της Βόρειας Βουλγαρίας και η παραγωγή συγκεντρώθηκε κυρίως στις περιοχές του Πλόβντιβ και του Παζαρτζίκ, και σε μικρότερο βαθμό στις περιοχές της Στάρα Ζαγόρα και του Γιάμπολ.

Οι μέσες αποδόσεις, και αντίστοιχα η παραγωγή, αυξήθηκαν σημαντικά – από 350–370 κιλά/στρέμμα το 1960–1970 σε 520 κιλά/στρέμμα το 2000–2010 και 571 κιλά/στρέμμα το 2017.

Διατροφική αξία και ποιότητα σπόρου

Το ρύζι είναι ένα ευρέως αποδεκτό τρόφιμο στη Βουλγαρία για γενιές. Στη βουλγαρική κουζίνα γίνεται αντιληπτό ως βραστό πιάτο, παράλληλα με προϊόντα ζυμαρικών με παρόμοια καταναλωτικά χαρακτηριστικά – φιδέ, κουσκούς, μακαρόνια και άλλα. Σε σύγκριση με άλλες σιτηρές καλλιέργειες, το ρύζι έχει μια σειρά πλεονεκτημάτων. Είναι πολύ θρεπτικό, εύκολα ευπεπτο και εύκολα αφομοιώνεται από το ανθρώπινο σώμα. Επιπλέον, είναι